Valiokunnan lausunto PeVL 36/2026 vp– HE 113/2025 vp

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta (HE 113/2025 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten asian HE 113/2025 vp mietintöluonnoksesta. Lausunto on annettava sosiaali- ja terveysvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- puheenjohtaja Krista Kiuru, sosiaali- ja terveysvaliokunta
- valiokuntaneuvos Päivi Salo, sosiaali- ja terveysvaliokunta
- valiokuntaneuvos Pirjo Kainulainen, sosiaali- ja terveysvaliokunta
- neuvotteleva virkamies Outi Äyräs-Blumberg, sosiaali- ja terveysministeriö
- sosiaalineuvos Satu Karppanen, sosiaali- ja terveysministeriö
- lakimies Sini Huikuri, sosiaali- ja terveysministeriö
- lainsäädäntöneuvos Amanda Mäkelä, oikeusministeriö
- apulaisoikeusasiamies Susanna Lindroos-Hovinheimo, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- esittelijäneuvos Lotta Hämeen-Anttila, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- oikeuskansleri Janne Salminen, Oikeuskanslerinvirasto
- apulaisprofessori Anu Mutanen
- professori Olli Mäenpää
- professori Eeva Nykänen
- professori Veli-Pekka Viljanen
- hallinto-oikeuden dosentti, oikeustieteen tohtori Tuomas Pöysti
- oikeustieteen lisensiaatti Maija Sakslin

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- professori Tuomas Ojanen
- yliopistonlehtori Pauli Rautiainen

Valmis
5.0

Valiokunnan lausunto PeVL 36/2026 vp

Viitetiedot

Perustuslakivaliokunta on aiemmin antanut asiasta lausunnon PeVL 51/2025 vp.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi sosiaalihuoltolakia, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annettua lakia ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettua lakia.

Lait oli tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2026.

Hallituksen esitykseen sisältyy lakiehdotusten suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskeva jakso.

Hallitus katsoo, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon, koska ehdotettava sääntely on merkityksellistä useiden perustuslaissa turvattujen oikeuksien, mutta erityisesti 10 ja 19 §:ssä turvattujen oikeuksien kannalta.

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTOPYYNTÖ

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt perustuslakivaliokunnan lausuntoa asian HE 113/2025 vp mietintöluonnoksesta.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Arvioinnin lähtökohtia

(1) Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt perustuslakivaliokunnalta lausuntoa mietintöluonnoksesta, joka koskee hallituksen esitystä laeiksi sosiaalihuoltolain, ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamisesta (HE 113/2025 vp).

(2) Perustuslakivaliokunta on antanut hallituksen esityksestä lausunnon (PeVL 51/2025 vp). Nyt asian arvioinnissa on kysymys ensisijaisesti siitä, täyttävätkö mietintöluonnoksen säännösehdotukset ne valtiosääntöoikeudelliset vaatimukset, joita perustuslakivaliokunnan lausunnossa asetettiin lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

(3) Arvioitava sääntely on merkityksellistä ennen muuta perustuslain yksityiselämän suojaa koskevan 10 §:n ja oikeutta sosiaaliturvaan koskevan 19 §:n sekä perustuslain 1, 7 ja 10 §:ään kiinnittyvän itsemääräämisoikeuden kannalta. Perustuslakivaliokunta on aikaisemmin tarkastellut jossakin määrin nyt ehdotetun sääntelyn kaltaisia, turva-auttamispalvelua ja etäpalvelua koskevia säännösehdotuksia (PeVL 24/2022 vp). Valiokunta piti tuolloisia

säännösehdotuksia osin säätämisjärjestykseen vaikuttavalla tavalla ongelmallisina (PeVL 24/2022 vp, kappaleet 9 ja 13). Valiokunta kuitenkin korosti, että teknisten ratkaisujen avulla voi olla mahdollista parantaa ja täydentää hoitoa ja huolenpitoa eikä tällaisten ratkaisujen käyttäminen sinänsä itsessään ole perustuslain kannalta ongelmallista (PeVL 24/2022 vp, kappale 14). Tuolloin ehdotettu sääntely turva-auttamispalvelusta, etähoivasta ja muista teknologisista ratkaisuista poistettiin esityksestä (StVM 12/2022 vp).

(4) Perustuslakivaliokunta toistaa käsityksensä siitä, että myös nyt ehdotetulla sääntelyllä teknologian käytöstä voidaan arvioida olevan perustuslain 19 §:n mukaisten perusoikeuksien turvaamiseen ja edistämiseen kytkeytyviä, perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttäviä ja painavia perusteita (PeVL 51/2025 vp, kappale 3, ks. myös PeVL 24/2022 vp, kappale 7). Lisäksi valiokunta kiinnittää huomiota siihen hallituksen esityksestä välittyvään käsitykseen, että suurta osaa niistä teknologisista apukeinoista, joista sosiaalihuoltolain 47 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi, on jo tosiasiassa käytetty sosiaalihuollon toiminnassa. Perusoikeuksien kannalta merkityksellisten teknologisten välineiden hyödyntämisen tulee perustua lakiin. Tämä johtuu paitsi perusoikeuksien yleisistä rajoitusedellytyksistä myös perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaisesta oikeusvaltioperiaatteesta sekä 80 §:n 1 momentin vaatimuksesta säätää yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista lailla. Siten on välttämätöntä, että perusoikeuksiin vaikuttavasta teknologian käytöstä sosiaalihuollossa säädetään lailla viivytyksettä (PeVL 51/2025 vp, kappale 4).

(5) Perustuslakivaliokunta kiinnittää lisäksi huomiota valtioneuvoston piirissä jo varsin pitkään vireillä olleeseen asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta koskevaan säädöshankkeeseen (PeVL 51/2025 vp, kappale 16). Valiokunta korostaa edelleen pitävänsä tärkeänä, että itsemääräämisoikeutta koskevat lakiehdotukset saatetaan eduskunnan käsiteltäväksi ripeästi (ks. myös PeVL 7/2023 vp, kappale 11). Nyt arvioitava lakiehdotus tuo valiokunnan käsityksen mukaan esiin itsemääräämisoikeutta koskevan säädöshankkeen välttämättömyyden.

Sääntelyn täsmällisyys

(6) Perustuslakivaliokunta on todennut, että hallituksen esityksessä ehdotettu sosiaalihuoltolain sääntely teknologisten ratkaisujen käytöstä jäi perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin kuuluvan täsmällisyys- ja tarkkarajaisuusvaatimuksen kannalta liian yleispiirteiseksi ja erittelemättömäksi. Sääntelyä oli valiokunnan mukaan välttämätöntä täsmentää merkittävästi niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Tällainen muutos on edellytyksenä sosiaalihuoltolain muuttamista koskevan lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. (PeVL 51/2025 vp, kappale 9.)

(7) Perustuslakivaliokunta on myös korostanut, ettei vaatimus täsmällisestä ja tarkkarajaisesta sääntelystä merkitse, että kustakin käytettävästä teknologisesta ratkaisusta olisi säädettävä yksityiskohtaisesti, vaan riittävää on ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta. Sääntelyssä tulisi mahdollistaa myös teknologian kehittymisen huomioon ottaminen. (PeVL 51/2025 vp, kappale 10.)

(8) Teknologisella ratkaisulla tarkoitetaan sosiaalihuoltolain 3 §:ään ehdotetun 8 kohdan mukaan asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa käytettäviä sähköisiä laitteita, ohjelmistoja, palveluita ja järjestelmiä. Sosiaalihuoltolain 3 §:n 8 kohtaa ei sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksessa ehdoteta muutettavaksi. Siten teknologisessa ratkaisussa voi edelleen olla kyse esimerkiksi turvaliedestä, automaattivalaistuksesta, hoivakameroista, turvamatoista tai etäpalveluista. Kyse on siten perusoikeuksien kannalta keskenään hyvin erityyppisistä teknologioista ja käyttötarkoituksista (PeVL 51/2025 vp, kappale 8).

(9) Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että sääntely teknologisten ratkaisujen käyttämisestä jää sosiaalihuoltolain 3 ja 47 §:ssä edelleen varsin laaja-alaiseksi (ks. PeVL 51/ 2025 vp, kappale 6). Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksen (kappale 12) valossa esityksessä ehdotettua 47 §:ää sovelletaan lisäksi kaikkiin sosiaalihuoltolain 14 §:ssä mainittuihin sosiaalihuollon palveluihin.

(10) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnoksessa ehdotetaan lukuisia muutoksia sosiaalihuoltolain 47 §:ään. Pykälän 1 momentin mukaan asiakkaan sosiaalipalvelun toteuttamisessa saadaan hänen toimintakykynsä, turvallisuutensa, osallisuutensa ja hyvinvointinsa tueksi käyttää teknologisia ratkaisuja, jotka soveltuvat käytettäviksi hänen palveluissaan ja vastaavat hänen tarpeisiinsa. Sellaisen asiakkaan kotona tai asumispalvelussa käytettävän teknologisen ratkaisun, jolla voidaan ottaa yhteyttä asiakkaaseen ja ohjata ja auttaa asiakasta hänen jokapäiväisessä elämässään, käyttö tulee rajata alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään.

(11) Pykälän 2 momentti ehdotetaan muutettavaksi kokonaan. Momentissa säädetään lainkohdan perustelujen (mietintöluonnos, s. 30) mukaan siitä, millä edellytyksillä asiakkaan yksityiselämän suojaan vaikuttavia teknologisia ratkaisuja voidaan ottaa käyttöön asiakkaan palvelussa kotona, asumispalvelussa tai laitospalvelussa.

(12) Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että pykälän 1 ja 2 momentin välinen suhde jää säädöstekstin perusteella huomattavan epäselväksi. Epäselväksi jää muun muassa se, onko 1 momentissa ja jos on, niin missä määrin, tarkoitus oikeuttaa käyttämään sellaisia teknologisia ratkaisuja, joilla rajoitetaan yksityiselämän suojaa. Kuitenkin pykälän 2 momentti alkaa lausekkeella: "Sen lisäksi, mitä 1 momentissa säädetään, saadaan (…)". Pykälän 1 ja 2 momentin välisestä suhteesta on välttämätöntä säätää yksiselitteisesti. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

(13) Mietintöluonnoksen 1. lakiehdotuksen 47 §:n 2 momentissa säädetään kolmesta tilanteesta, joissa teknologisia ratkaisuja saadaan käyttää asiakkaan kotona, asumispalvelussa tai laitospalveluissa (1 ja 2 kohta) ja asiakkaan asumispalvelussa tai laitospalvelussa (3 kohta). Momentissa mahdollistetaan teknologisia ratkaisuja, jotka havainnoivat muun muassa asiakkaan liikettä, ääntä, toimintakykyä tai osittain myös sijaintia ja jotka välittävät tietoa palveluntuottajalle. Ehdotetun 2 momentin kohdat vaikuttavat osin päällekkäisiltä, ja niissä säädetään tekemättä eroja teknologisten ratkaisujen välillä, että teknologisten ratkaisujen käyttö on rajattu alueellisesti ja ajallisesti välttämättömään.

(14) Lisäksi ehdotetussa 47 §:n 3 momentissa edellytetään, että 2 momentissa tarkoitetun teknologisen ratkaisun käytön asiakkaan palvelussa tulee olla välttämätöntä asiakkaan hoidon, huolenpidon ja turvallisuuden turvaamiseksi. Tämä välttämättömyysvaatimus ei säännöstekstin mukaan kohdistu 1 momentin tarkoittamiin teknologisiin ratkaisuihin. Pykälän 3 momenttiin sisältyy myös sääntelyä teknologisten ratkaisujen käytön rajoituksista.

(15) Lakiehdotuksesta eivät perustuslakivaliokunnan mielestä edelleenkään käy riittävän selvästi ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut eivätkä niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Perustuslakivaliokunnan mukaan tältä osin riittävää olisi ratkaisujen jaottelu ja lainsäädännöllinen eriyttäminen niiden vaikutusten kannalta (PeVL 51/2025 vp, kappale 10). Ehdotettu 2 momentti ei itse asiassa perustu eriasteisten ratkaisujen jaottelulle eikä lainsäädännölliselle eriyttämiselle. Siinä esitetyt kolme tilannetta ovat osin päällekkäisiä ja rajoituksille asetettujen vaatimusten osalta identtisiä. Tältä osin momentissa omaksutulla kolmijaottelulla ei näyttäisi olevan varsinaista merkitystä rajoitusten laajuuden eikä rajoitusperusteiden hyväksyttävyyden näkökulmasta.

(16) Sääntelyä on välttämätöntä täsmentää niin, että siitä käyvät nyt ehdotettua selvemmin ilmi eriasteisesti perusoikeuksiin puuttuvat teknologiset ratkaisut ja niiden käytön edellytykset ja rajoitukset. Tällainen muutos on edellytyksenä 1. lakiehdotuksen käsittelemiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

(17) Perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan teknologisten ratkaisujen käytön edellytykset voivat olla erilaisia tilanteissa, joissa asiakas ymmärtää asian ja on kykenevä antamaan suostumuksensa ratkaisun käyttöön, ja tilanteissa, joissa näin ei ole. Jälkimmäisessä tapauksessa, siltä osin kuin sääntelyssä on kyse yksityisyyden suojaan puuttumisen mahdollistavista teknologista ratkaisuista, olisi säädettävä nimenomaisista laissa yksilöidyistä asiallisista asiakkaan hoivan ja hoidon laatuun kiinnittyvistä edellytyksistä sille, että teknologisen ratkaisun avulla voidaan esimerkiksi seurata elintoimintoja, ääntä, liikettä tai sijaintia. Myös kuva- tai ääniyhteyden avaamisen edellytyksistä tulisi säätää. Tällaisia perusteita voisivat asiakkaan oman aloitteen lisäksi olla esimerkiksi ainakin yhteyden lyhytaikainen avaaminen asiakkaan kanssa etukäteen sovittuna säännöllisenä ajankohtana asiakkaan terveyden ja huolenpidon varmistamiseksi tai erityisen syyn perusteella syntynyt epäily siitä, että asiakas on välittömässä hengen tai terveyden vaarassa eikä hänen arvioida voivan oma-aloitteisesti ottaa kuva- tai ääniyhteyttä.

(18) Perustuslakivaliokunta on lisäksi jossakin määrin erilaisessa sääntely-yhteydessä antanut merkitystä perusoikeuden rajoituksen mahdollistavan toimenpiteen salavihkaiselle luonteelle (ks. esim. PeVL 5/1999 vp, s. 4/II ja PeVL 8/1994 vp, s. 3/II). Valiokunta pitää selvänä, ettei sosiaalihuoltolain mukaisella teknologisella ratkaisulla voida mahdollistaa esimerkiksi kuva- tai ääniyhteyden avaamista niin, ettei se olisi havaittavissa. Laissa tulisi siten selvyyden vuoksi säätää myös siitä, että kuva- tai ääniyhteyden avaamisesta ilmoitetaan asiakkaalle esimerkiksi äänellä tai valolla tai muulla havaittavalla tavalla.

Valiokunnan lausunto PeVL 36/2026 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää,

> *että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, 1. lakiehdotus kuitenkin vain, jos valiokunnan 47 §:n 1 ja 2 momentista tekemät valtiosääntöoikeudelliset huomautukset otetaan asianmukaisesti huomioon.*

Helsingissä 26.5.2026

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Heikki Vestman kok
jäsen Onni Rostila ps
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Atte Kaleva kok
jäsen Teemu Keskisarja ps
jäsen Kimmo Kiljunen sd
jäsen Johannes Koskinen sd
jäsen Jarmo Lindberg kok
jäsen Mats Löfström r
jäsen Mira Nieminen ps
jäsen Ville Skinnari sd
jäsen Johannes Yrttiaho vas

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Liisa Vanhala